

Studia i Badania Naukowe
Scientific Studies and Research

Rok VI, Nr 1/2012

PEDAGOGIKA

Małżeństwo i rodzina we współczesnym świecie

Pod redakcją
Małgorzaty Słowik,
Małgorzaty Stopikowskiej,
Grażyny Koszałka,
Józefa Młyńskiego

„Ateneum – Szkoła Wyższa” w Gdańsku

Gdańsk 2013

Komitet Wydawniczy:

prof. zw. dr hab. Edmund Kotarski (przewodniczący),
prof. nadzw. dr Hanna Dubrzyńska, dr Małgorzata Godlewska,
prof. nadzw. dr hab. Marcin Krawczyński, prof. nadzw. dr hab. Henryk Olszewski,
prof. zw. dr hab. Waldemar Tłokiński, prof. nadzw. dr Józef Żerko.

Rada Naukowa:

Prof. Tomasz Goban-Klas (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie),
Prof. Paola Barbara Helzel (Uniwersytet Kalabryjski w Arcavacata-Rende Cs, Włochy),
Prof. Soheir Mohammed Hewala (Cairo University, Egipt),
Prof. Håkan Hult (Linköpings Universitet, Szwecja),
Prof. PhDr. Bronislava Kasacova (MatejBelUniversity, Banska Bystrica, Słowacja),
Ks. prof. Artur Katolo (Ateneum-Szkoła Wyższa w Gdańsku),
Prof. Sami Nassar (Cairo University, Egipt, przewodniczący The Egyptian Society
of Education for Change ESES),
Prof. Małgorzata Stopikowska (Ateneum-Szkoła Wyższa w Gdańsku),
Dr Imrich Gazda PHD (KU Ružomberok, Słowacja),
Dr Pasquale Laghi (Uniwersytet Kalabryjski w Arcavacata-Rende Cs, Włochy),
Dr Flavio Vincenzo Ponte (Uniwersytet Kalabryjski w Arcavacata-Rende Cs, Włochy).

Recenzent tomu: dr hab. Jadwiga Plewko

Redaktor Naukowy: prof. nadzw. dr hab. Małgorzata Stopikowska

Redaktor języka polskiego: dr Monika Żmudzka-Brodnicka

Redaktor języka angielskiego: mgr Zbigniew Kolendo

ISSN 1897-2829

© Copyright by „Ateneum-Szkoła Wyższa” w Gdańsku 2013

Adres Redakcji:

„Ateneum – Szkoła Wyższa”

ul. 3 Maja 25A

80-802 Gdańsk

e-mail: wydawnictwo@ateneum.edu.pl

Wydawnictwo

Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku

Przygotowanie do druku: Violetta Pastwa

Projekt okładki: Katarzyna Krawczyńska

Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o., 01-209 Warszawa, Hrubieszowska 6a
Nakład 150 egz.

SPIS TREŚCI

Od Redaktorów5

I. MAŁŻEŃSTWO I RODZINA W DOBIE WSPÓŁCZESNYCH PRZEMIAN

PAWEŁ BAŁA	Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach życia, małżeństwa i rodziny 13
MIECZYŚLAW OZOROWSKI	Rodzina w społeczeństwie informacyjnym: integracja czy dezintegracja? 25
GABRIELE KUBY	Rewolucja genderowa wobec tradycyjnej koncepcji małżeństwa i rodziny 35
JULIA GORBANIUK	Skutki migracji zarobkowych dla małżeństwa i rodziny 45
MARIAN SZKODZIŃSKI	Przemoc w rodzinie jako zjawisko społeczne 67
MARIA RYŚ	Dziecko potrzebuje rodziców, czyli rozważania o tzw. ustawie żłobkowej..... 89
HALYNA KRYSH TAL	Sytuacja małżeństwa i rodziny na Ukrainie a polityka prorodzinna państwa 95

II. MAŁŻEŃSTWO I RODZINA Z PERSPEKTYWY KATOLICKIEJ

RYSZARD SZTYCHMILER	Zadania małżonków i przygotowanie ich do życia we współczesnym świecie 111
MAREK DZIEWIECKI	Małżeństwo: sakrament miłości..... 129
ANDRZEJ PRYBA	Rodzina: dar i zadanie 145

III. PROPOZYCJE DZIAŁAŃ NA RZECZ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

WŁADYSŁAW SZEWCZYK	Terapia małżonków zagrożonych kryzysem według modelu „pięciu kroków” 159
JERZY DZIERŻANOWSKI	Profilaktyczny i formacyjny walor uczenia komunikacji w przygotowaniu do małżeństwa..... 165
URSZULA DUDZIAK	Katolicki doradca rodzinny wobec wybranych problemów współczesności..... 177

GABRIELE KUBY	Wychowanie do czystości wobec współczesnych wyzwań (z doświadczeń niemieckich) 191
JÓZEF SZOPIŃSKI	Więź małżeńska a kreatywność dzieci w ich dorosłym życiu..... 203
ANDRZEJ GARBARZ	Kształcenie w zakresie nauk o rodzinie – wybrane problemy 215
MAŁGORZATA SŁOWIK	Przygotowanie studentów pracy socjalnej do świadczenia poradnictwa rodzinnego..... 223

Od Redaktorów

Czym jest małżeństwo? Czym jest rodzina we współczesnym świecie? Czy małżeństwo może stworzyć tylko dwoje ludzi, czy też duet człowiek-zwierzę/roślina? A może nie należy zawężać pojęcia małżeństwa do dwojga partnerów, a raczej rozważać także inne konstelacje, np. grupowe? Czy rodziną można nazwać dowolny zbiór podmiotów, które zawarły jakiś rodzaj umowy społecznej w celu uprawomocnienia ich wzajemnych relacji? Tyle przecież słyszymy w mediach doniesień nt. ślubów gejów czy lesbijek, rodzinach patchworkowych, poliamorycznych, DINKY/S-ach, LAT-ach, albo o poślubianiu pupili przez ich właścicieli, jak i adopcji psów i kotów.

Rodzi się przy tym pytanie, czemu ma właściwie służyć małżeństwo i rodzina: czy tylko spełnianiu indywidualnych zachcianek, fantazji i dążeń? Czy poza zabezpieczeniem dobrostanu jednostek, ma także jeszcze jakieś specyficzne zadania wobec społeczeństwa, którego jest członkiem? Jakie zasady powinny przyświecać ich organizacji: całkowita dowolność?, negocjowalny consensus społeczny?, wybrane wartości, a może tzw. wartości uniwersalne?, dogmaty religijne?, „tradycja“?

Obecnie w Polsce sądy orzekają rozpad niemal co trzeciego małżeństwa, czemu towarzyszy zwiększająca się społeczna akceptacja rozwodów oraz malejąca liczba zawieranych związków małżeńskich (donosi o tym komunikat CBOS pt. „Polacy o rozwodach” z marca 2013 roku). Można zatem dalej kontynuować refleksję nad obserwowanymi w społeczeństwie zmianami, szukając odpowiedzi na pytania: Czy we współczesnym świecie jest jeszcze miejsce na małżeństwo rozumiane jako wyłączny i dożgonnie zobowiązujący związek jednej kobiety i jednego mężczyzny, oparty na wzajemnej miłości i odpowiedzialności, otwarty na przyjęcie i wychowanie potomstwa? Czy ideał rodziny rozumiany jako *communio personarum*, zaangażowanej w zadania wewnątrzrodzinne i służbę społeczności jest jeszcze do utrzymania w obecnej dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości?

Odpowiedź na te pytania wcale nie jest prosta. Wokół problematyki małżeńsko-rodzinnej toczą się burzliwe dyskusje, głównie na płaszczyźnie ideologicznej i politycznej, a przy tym – również naukowej. Swoje opinie na temat przemian zachodzących w rodzinie współczesnej wyrażają socjologowie, prawnicy, pedagodzy, psychologowie i wreszcie familiologowie. U podstaw ich dyskusji leżą mniej lub bardziej wyraziste światopoglądy i idee. Ideologie, jakie kryją się za określonymi poglądami na temat życia rodzinnego, warunkują przecież rozumienie samego pojęcia rodziny, docenianie bądź deprecjonowanie jej wartości dla samych członków rodziny, jak i dla całego społeczeństwa.

Prezentowany tom „Studiów i Badań Naukowych”, zatytułowany „Małżeństwo i rodzina we współczesnym świecie”, proponuje zatem interdyscyplinarne spojrzenie na powyższą problematykę przede wszystkim z pozycji chrześcijańskich. Treści zawarte w tej publikacji nie należą wprawdzie do popularnych we współczesnej

opinii publicznej, choć przez wieki to właśnie one wyznaczały sposób rozumienia omawianej tu rzeczywistości społecznej. Stanowią coraz bardziej widoczną opozycję wobec wizerunku człowieka i rodziny, lansowanego w mediach i coraz częściej również w środowiskach naukowych. Autorzy zamieszczonych w niniejszym tomie artykułów nie tylko dostrzegają przemiany społeczne, ale także starają się zdiagnozować i ocenić w świetle doktryny Kościoła katolickiego pozytywy i zagrożenia płynące ze wspomnianych wyżej zjawisk społecznych.

Do grona autorów prezentowanych tekstów należą przedstawiciele nauk o rodzinie, prawa, psychologii, socjologii, pedagogiki, teologii – zarówno z kraju, jak i zagranicy. Są to osoby, które swoje spostrzeżenia i wnioski związane z pojmowaniem rodziny, jej problemów i sposobów rozwiązania, opierają na rzetelnej, naukowej analizie otaczającej rzeczywistości. Wielu z nich od lat zajmuje się tematyką familiologiczną. Niektórzy są także praktykami na co dzień zajmującymi się pomaganiem młodym ludziom, poszukującym swojego miejsca w życiu, oraz małżeństwom i rodzinom przeżywającym kryzysy.

Wiele z artykułów umieszczonych w tej pracy wygłoszono w formie wykładów na V Europejskiej Konferencji z cyklu: *Rodzina polska poza granicami kraju*, która odbyła się 24-25 marca 2011 roku na Uniwersytecie Rzeszowskim. Symposium nosiło tytuł: „Ocalić Rodzinę = Ocalić Przyszłość” i wzbudziło ogromne zainteresowanie, zarówno wśród zwolenników i obrońców życia rodzinnego w jego tradycyjnej formie, jak i wśród przeciwników tak pojmowanej rodziny. Do druku – jako redakcja, kierując się wymogami naukowymi oraz wskazaniem recenzenta niniejszego tomu – zakwalifikowaliśmy jedynie część referatów, poddając je koniecznym modyfikacjom (skrót) w zakresie treści, jak i niekiedy tytułów. Od redakcji pochodzą także wszystkie streszczenia w języku polskim i angielskim. Całość została podzielona na trzy części, zgodnie z tematyką poszczególnych artykułów.

Pierwszą grupę tworzą teksty wskazujące na współczesne konteksty przemian kulturowych, w których funkcjonują małżeństwa i rodziny – *Małżeństwo i rodzina w dobie współczesnych przemian*. Otwiera ją artykuł dr Pawła Bały nt. *Orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach życia, małżeństwa i rodziny*. Autor – jako specjalista z zakresu prawa – analizuje współczesne przemiany prawa w krajach europejskich na przykładzie kasusów rozpatrywanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Poszczególne przypadki skonfrontowane są zazwyczaj także z aktualnym nauczaniem Kościoła katolickiego. Problematyka artykułu jest niezwykle ważna społecznie, zwłaszcza że prawo międzynarodowe coraz mocniej oddziałuje na prawodawstwo poszczególnych krajów Unii Europejskiej.

Następny artykuł *Rodzina w społeczeństwie informacyjnym: integracja czy dezintegracja?* autorstwa prof. ndzw. dr hab. Mieczysława Ozorowskiego, wskazuje na szczególnie aktualny temat skutków rewolucji informacyjnej, która miała miejsce w ostatnich kilkudziesięcioleciach. Zmiany, które zachodzą w tym względzie bardzo mocno dotyczą także życia rodzinnego. Autor skupił się na ukazaniu nie tyle

negatywnych stron rozwoju dostępności mediów, co raczej na aspekcie praktycznym: jak współczesna rodzina może się odnaleźć w społeczeństwie informacyjnym.

Kolejny tekst *Revolucja genderowa wobec tradycyjnej koncepcji małżeństwa i rodziny* autorstwa niemieckiej socjolog i redaktor mgr Gabriele Kuby prezentuje szerokie spojrzenie na aktualne dzisiaj zjawisko rewolucji gender. Autorka wskazuje na źródła ideologii gender, przejawy i skutki polityki genderowej, skutkujące radykalnymi zmianami w definiowaniu tożsamości płci, a tym samym pośrednio – małżeństwa i rodziny. Pomimo że tekst został utrzymany w konwencji popularnonaukowej, należy podkreślić jego walory eksplanacyjne oraz erudycję autorki w obszarze rozważanych przez siebie kwestii.

Jednym z charakterystycznych dla naszego czasu wyzwań są migracje zarobkowe, które nie tylko powodują rozłąkę między małżonkami, ale także pozbawiają dzieci codziennego kontaktu z jednym lub obojgiem rodziców na krótszy lub dłuższy czas. Tę problematykę podjęła dr Julia Gorbaniuk w swoim artykule *Skutki migracji zarobkowych dla małżeństwa i rodziny*, analizując ją z perspektywy empirycznych badań socjologicznych. Wnioski z prezentowanych badań mają szczególną wartość dla wszystkich, którzy profesjonalnie zajmują się poradnictwem małżeńskim, rodzinnym i pedagogicznym.

Dr Marian Szkodziński, Komendant Powiatowy Policji w Leżajsku, szkicuje natomiast tematykę przemocy w rodzinie w tekście zatytułowanym *Przemoc w rodzinie jako zjawisko społeczne*. Jest to poważne zagrożenie tak dla rozwoju i bezpieczeństwa jednostek, jak i całych społeczności. O kolejnym niebezpieczeństwie wspomina w swoim artykule prof. ndzw. dr hab. Maria Ryś – *Dziecko potrzebuje rodziców, czyli rozważania o tzw. ustawie żłobkowej*. Tekst stanowi krytyczną i kompetentną analizę założeń, treści oraz prawdopodobnych konsekwencji psychologiczno-wychowawczych ustawy żłobkowej wprowadzonej w 2011r.

Poszerzeniem spojrzenia na problematykę polską będzie niewątpliwie artykuł ukraińskiego naukowca – dr Halyny Kryształ: *Sytuacja małżeństwa i rodziny na Ukrainie a polityka prorodzinna państwa*. Autorka opisuje podstawowe problemy i przemiany demograficzno-społeczne tego kraju oraz wskazuje na próby sformułowania polityki prorodzinnej odnoszącej się do nasilających się zmian w mentalności i obyczajowości małżeńsko-rodzinnej.

Druga część tomu zatytułowana *Małżeństwo i rodzina z perspektywy katolickiej* zawiera artykuły pisane przez prawnika, psychologa i teologa z punktu widzenia nauczania Kościoła katolickiego. Artykuł prof. zw. dr hab. Ryszarda Sztychmiera – *Zadania małżonków i przygotowanie ich do życia we współczesnym świecie* ukazuje doktrynę Kościoła katolickiego odnośnie praw i obowiązków małżeńskich, społecznych zadań rodziny oraz perspektyw przygotowania młodych do podjęcia życia małżeńskiego i rodzinnego. Warto zwrócić uwagę na artykuł dr Marka Dziewieckiego – *Małżeństwo: sakrament miłości*, który w atrakcyjny językowo sposób przedstawia naukę Kościoła katolickiego nt. więzi między małżonkami konfrontując ją ze współczesnymi kontrpropozycjami życia we dwoje.

Natomiast dr Andrzej Pryba w artykule *Rodzina: dar i zadanie* prezentuje nauczanie Kościoła katolickiego odnośnie życia rodzinnego.

Wobec zarysowanych powyżej współczesnych przemian społeczno-kulturowych oraz wyjaśnień nauki Kościoła w kwestii małżeństwa i rodziny, trzecia część prezentowanego tomu ukazuje możliwości uzgodnienia obydwu perspektyw: *Propozycje działań na rzecz małżeństwa i rodziny*. Przedstawione tu teksty pochodzą spod pióra osób zajmujących się problematyką familiologiczną nie tylko naukowo, ale także praktycznie. Jako psychologowie, pedagodzy, socjologowie, teologowie działają od lat w poradnictwie na rzecz dzieci, młodzieży i małżonków.

Dr Władysław Szewczyk – terapeuta z 30-letnim doświadczeniem – w artykule *Terapia małżonków zagrożonych kryzysem według modelu „Pięciu Kroków”* przedstawia metodę wypróbowaną przez siebie w ciągu 10 lat pracy z parami małżeńskimi. Opisuje dokładnie każdy z jej etapów, cele i sposób realizacji poszczególnych stadiów z zaznaczeniem ewentualnych trudności. Metoda jest ukierunkowana na nawiązanie i usprawnienie zaburzonej komunikacji, identyfikację uczuć i potrzeb, zaangażowanie obu małżonków w pracę nad odbudowywaniem nadwątlonej więzi. Działania są obliczone na interwencję krótkoterminową i to raczej w sytuacji niezbyt jeszcze nawarstwionego konfliktu.

Natomiast dr Jerzy Dzierżanowski wskazuje na konieczność szerszego uwzględnienia w przygotowaniu do małżeństwa problemu komunikacji – *Profilaktyczny i formacyjny walor uczenia komunikacji w przygotowaniu do małżeństwa*. Autor zwraca uwagę przede wszystkim na praktyczne aspekty budowania więzi w małżeństwie i szczególną rolę w tym względzie prawidłowej komunikacji pomiędzy nupturientami i małżonkami. Należy także docenić wypunktowanie błędnych przekonań i oczekiwań, którymi często kierują się zarówno młodzi ludzie zmierzający ku zawarciu małżeństwa, jak i ich rodziny pochodzenia, a co często skutecznie blokuje rozwój więzi i niszczy istniejący już związek.

Artykuł dr hab. Urszuli Dudziak – *Katolicki doradca rodzinny wobec wybranych problemów współczesności*, przedstawia natomiast zasadnicze kierunki pracy pracownika katolickich poradni małżeńsko-rodzinnych. Główny ciężar tematyczny tekstu spoczywa przede wszystkim na kwestii właściwego przeżywania płodności małżeńskiej jako daru i powołania Bożego. Autorka dokumentuje swój tok argumentacji opierając się nie tylko na nauczaniu Kościoła katolickiego, ale także na badaniach empirycznych w omawianych przez siebie kwestiach.

Kolejny tekst wyżej wspomnianej niemieckiej socjolog mgr Gabriele Kuby – *Wychowanie do czystości wobec współczesnych wyzwań (z doświadczeń niemieckich)* – przynosi sugestie praktyczne, w jaki sposób można pracować z młodymi ludźmi, aby przygotować ich do podjęcia zadań małżeńskich. Autorka dzieli się przede wszystkim doświadczeniem z prowadzonych przez siebie seminariów „Only You – daj miłości szansę”, mających formę warsztatów dla młodzieży. Zainteresowani detalami techniczno-merytorycznymi programu mają do dyspozycji załączoną literaturę, która szczegółowo informuje w tej kwestii.

Dr Józef Szopiński w tekście *Więź małżeńska a kreatywność dzieci w ich dorosłym życiu* omawia problematykę więzi małżeńskiej, a zwłaszcza dynamikę i specyfikę jej kształtowania się. Korzystając ze swoich szeroko zakrojonych badań, autor dowodzi wpływu satysfakcjonującej więzi między rodzicami na ich (dorosłe już) dzieci aktywne zawodowo. Doświadczenie prawidłowej więzi małżeńskiej i rodzinnej jest – w świetle przytoczonych badań – jednym z najbardziej znaczących czynników wyzwalających kreatywność i sukces zawodowy.

Prezentowany tom zamyka problematyka przygotowania profesjonalnych kadr do poradnictwa rodzinnego. Prof. ndzw. dr hab. Andrzej Garbarz w tekście *Kształcenie w zakresie nauk o rodzinie – wybrane problemy* opisuje stan organizacji różnych form instytucjonalnych kształcenia w zakresie nauk o rodzinie w Polsce. Natomiast dr Małgorzata Słowik w artykule *Przygotowanie studentów pracy socjalnej do świadczenia poradnictwa rodzinnego* wskazuje na problemy i niedostatki kształcenia pracowników socjalnych kierowanych do pracy z rodziną.

Prezentowaną publikację polecamy wszystkim, którym nie jest obojętna jakość życia rodzinnego. Wszystkim, którzy pragną pomagać rodzinom, dbać o ich trwałość, a nie jedynie podpowiadać doraźne rozwiązania: szczególnie doradcom rodzinnym, wychowawcom, politykom. Skorzystać z niej mogą także ci, którzy sami we własnym życiu przeżywają trudności, czują się niepewnie wobec tego, co lansuje tzw. świat, a jednocześnie mają odwagę uznać istnienie absolutnych, niepodważalnych wartości.

Dr Małgorzata Słowik
Prof. ndzw. dr hab. Małgorzata Stopikowska